

BUNALIM EKONOMİSİNİN GERİ DÖNÜŞÜ VE KÜRESEL KRİZ

Tuba GEZER¹

Kitap Hakkında Bilgi

Yayınevi: Literatür Yayınları

Basım Yılı: Aralık 2015

ISBN:978-975-04-0543-3

Giriş

Yeni Ticaret teorileri ve ekonomik coğrafya alanına yaptığı katkılarla 2008 Nobel ekonomi ödülü alan Paul Krugman uluslararası iktisat ve finans alanında çok sayıda yayınlara literatüre katkı sağlamıştır. Bu kitaplardan bazıları; Uluslararası İktisat: Teori ve Politika, Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Büyük Çözülme – Yeni Yüzyılda Yolunu Kaybeden Amerika adlı kitaplardır. Bu çalışmada ise yazarın “Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Büyük Bunalım” adlı kitabı incelenmiştir. Krugman 1999 yılında yazmış olduğu -Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü- kitabında Asya ve Latin Amerika ülkelerindeki krizleri incelemiştir. Asya ekonomisi 1990’ların sonunda neredeyse 1929 Büyük Buharla aynı nitelikte kriz yaşamıştır. Mali çöküntü hızla ülkelerde hissedilirken bazı ekonomistler tersine ekonomik canlanma olacağını öngörmüştür. Fakat durum tam olarak 1930’larda yaşanan krize benzer durumun yaşandığını göstermiştir. Yazar, 2015 basımlı Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz adlı kitabında ise geçmişte nelerin krizlere sebep olduğu ve krizden kurtulma yollarıyla birlikte 2008 yılında Amerika’da yaşanan krizin nasıl küresel kriz haline geldiğini anlatmıştır. Analitik çözümler içeren kitapta daha çok krizlerin niçin oluştuğundan, yaşanan mali felaketlere nelerin sebep olabileceğinden ve bu mali sorunların tekrar yaşanmaması için neler yapılabileceğinden bahsetmiştir. Kitapta mizahi bir anlatım yöntemi benimsenmiştir. Amacı ise; zihni farklı düşünmeye sevk edip zoru kolaylaştırmak ve anlatımda akıcılığı sağlamaktır. Kitap giriş ve on ayrı başlıktan oluşmaktadır. Her başlıkta, krize yakalanan ülkeler tek tek incelenmiş, krize girme nedenleri ve krizden çıkış yolları anlatılmıştır. Kitabın temel hipotezi; krizlerin niçin ortaya çıktığını anlamak ve ülkelerin krizden kurtulmak için izleyecekleri rota ve tekrar krize yakalanmamak için gerekli iktisadi yapısal reformların uygulanmasını açıklamaktır. Çalışmada ise, bölümler anlatımda kolaylığı sağlamak amacıyla özetlenmiştir.

¹Araş.Gör.Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, tuba.yildirim@dpu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-5417-1986

1. Bölüm: Temel Sorun Çözömlenmiştir

“1917’den beri ilk kez mülkiyet haklarının ve serbest piyasaların gönölsüzce başvuru olan çareler olarak değil, temel ilkeler olarak göröldüğü ve piyasa sisteminin sevimsiz yönlerinin –eşitsizlik, işsizlik, adaletsizlik- yaşamın gerçekleri olarak kabul edildiği bir dünyada yaşıyoruz. Kapitalizm Viktorya döneminde olduğu gibi gerçek başarıları nedeniyle değil, hiç kimsenin akla yatkın bir alternatifi bulunmaması nedeniyle de güvende.”

Bu bölümde, devresel bunalımlardan kurtulmak için piyasayı kadercilik anlayışına bırakmayıp sisteme para pompalandığında bunalımın tamamen ortadan kalkmasa bile etkin biçimde dizginlenebileceğinden bahsedilmektedir. Küreselleşmenin getirdiği avantajlardan olan; telekomünikasyonun gelişmesiyle birlikte gümrük vergilerinin düşürölmesi ve hava taşımacılığı ucuzlaması ile batıdaki üretim üçüncü dünya ölkelerine kaymaya başlamıştır. Daha önce kahve satarak geçimini sağlamaya çalışan bireyler gömlek ve ayakkabı üretmeye başlamışlardır. Kişi başı satın alma gücü Güney Kore-Tayvan-Bangladeş gibi ölkelerde yükselmeye başlamıştır.

Sosyalistlerin üçüncü dünya ölkelerine kalkınma vaatleri olarak ve yirminci yüzyıla nasıl ayak uydurduğunu görmek için sundukları Stalin’in beş yıllık kalkınma planları yoksul ölkelerin, ancak gelişmiş ölkelerle rekabetten vazgeçerlerse buldukları kapandan kurtulabileceklerine inanılıyordu. Fakat 1990’lara gelindiğinde kalkınmanın mümkün olduğunu gösteren model sosyalist politikası değil küresel kapitalizmle başarılmıştı.

Komünizmin çöküşü ve küreselleşmeye rağmen insanlar refah içerisinde değildi. ABD’de gelir adaletsizliği vardı. Avrupa’da genç işsiz sayısı yüksekti. Üçüncü dünya ölkeleri ise çalışma koşulları ve ücretlerinden yakınıyordu. Bununla birlikte Afrika’da yoksulluk ve salgın hastalık baş gösteriyordu. 1930’lardan beri her an bir bunalımın ortaya çıkacağından bahseden felaket senaryoları yazılıyordu. Fakat çok geçmeden Latin Amerika’da krizler baş göstermeye başladı. Bunalım ekonomisinin geri dönüş olası sinyalleri önemsenmedi.

2. Bölüm: Önemsenmeyen Uyarı: Latin Amerika Krizleri

“Latin Amerika ölkeleri kuşaklar boyunca, neredeyse bütünüyle döviz krizleriyle, banka batışlarıyla, hiperenflasyon nöbetleriyle ve modern insanlarca bilinen diğer tüm parasal sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştı. Kitle desteği zayıf hükümetleri askeri darbeler izliyor, her iki grup da altından kalkamayacakları popölist programlarla kitle desteği almaya çalışıyordu. Hükümetler bu programları finanse etme çabası içinde ya kaygısız yabancı bankacılardan borç almaya çalışıp sonunda ödemeler dengesi krizi ve borçlarını ödeyememe sorunuyla baş başa kalıyor ya da sonunda hiperenflasyona yol açan para basma makinelerine başvuruyordu. Bugüne kadar, iktisatçıların anlattığı “makroekonomik popölizm ”in tehlikeleriyle, paranın

kötüye gidebileceği çok sayıda yolla ilgili her hikâyede varsayılan para adet olduğu üzere “pezo”dur. “

Bu bölümde, Latin Amerika’da yaşanan krizlerin sebepleri ve sonuçlarından bahsedilmiştir. Yıllardır döviz krizleri hiperenflasyon ve bilimum parasal sıkıntılar yaşayan Latin Amerika’da yetersiz halk destekleri sonucunda askeri darbeler yaşanmış ve kriz sarmal döngüye girmiştir. 1980’lerin sonunda ise yapılan ekonomik reformlarla bütçe açıkları düzeltilmiştir. Ancak bu sayede yabancı yatırımcının güveninin artmasıyla yatırımlar çoğalmaya başlamıştır. Uluslararası medya ise Latin Amerika’dan bahsederken “Meksika Mucizesi” tanımını kullanmaya başlamış ancak bu mucizevi tanımlar ise ne yazık ki uzun sürmemiştir. “Tekila” adı verilen kriz sonucunda ülke derin bir durgunluğa girmiş ve yansımaları başta Arjantin olmak üzere tüm Latin Amerika’da görülmüştür.

Tekila krizine, 1994’ün sonlarına doğru döviz rezervlerinin tükenmesi sonucunda yapılan devalüasyon neden olmuştur. Düşük oranda yapılan devalüasyon ve piyasayı rahatlatacak güven söylemlerinin yokluğundan dolayı yabancı yatırımcılar ülkeden parasını çekmeye başlamıştır. Dolara endekli borçların çevrilememesi özel sektörü de etkilemiştir. Binlerce işletme iflas etmiştir. Reel üretimle birlikte GSYH düşme eğilimi göstermiştir. Bununla birlikte bu kriz Meksika’yı aşarak Arjantin ve tüm Latin Amerika’yı da etkilemiştir. Bu krizden çıkış ise IMF tarafından verilen dolarla karşılanmıştır. ABD’nin hazinesinin acil durumlar için kenara ayırdığı fonları sayesinde Meksika ve Arjantin ekonomisi istikrara kavuşturuldu ve krizin etkisi kısa sürede sona ermiştir. Toparlanma sayesinde ülkeler bu krizden alması gereken dersi alamamış paranın fazla değer kazanmasına göz yumulmuş ve spekülasyonların önüne geçilmeyip güven kazanımı sağlanmadığı için 1994-95 yıllarında ABD dâhil pek çok ülkede benzer finans krizi yaşanmıştır.

3. Bölüm: Japonya’nın Tuzağı

Bu bölümde Japonya’nın ekonomisinin yükselişinden ve sonrasında ekonomisinin neden kötüye gittiğinden bahsedilmiştir. Japonya dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahip, iyi eğitilmiş çalışanları olan vergi toplamakta zorlanmayan bir hükümete sahiptir. Latin Amerika ya da küçük Asya ülkelerinin aksine dışa bağımlı değil, dışarıya kredi veren bir ülke konumundadır. 1953-1973 arası Japonya ekonomisi iyi eğitilmiş bireyleri, yüksek tasarruf oranı ve devletin ekonomiyi yönlendirmesiyle ciddi bir büyüme yaşamıştır. Japon hükümeti bazı sektörlerde ayrıcalık tanımış, banka kredilerinde kolaylık sağlamış ve ithalat izinleri getirmiştir. Ayrıca şirketlere kısa vadeli finansal baskı hissetmemeleri için gerektiğinde onlara fon tahsis edilmiştir. Fakat bu durum ekonomide sorunlara yol açmaya başlamıştır. Çünkü hükümet

kendisine yakın olan şirkete rant sağlayacak davranışlarda bulunmaya başlamış bu durum da ekonomide başarısızlığa sebep olmuştur.

1980'lere kadar iyi giden ekonomi o tarihten sonra banka kredileriyle finanse edilen balonların patlaması sonucu durgunluğa sürüklenmiştir. Durgunluk belirgin olmadığı için gerekli önlemler hızlı ve yeterli düzeyde alınamamıştır. *“Japonya'nın yaşadığı şey için iktisatçılar garipliğiyle ünlenen bir tabir geliştirdi: ”Büyüme Durgunluğu.” Büyüme durgunluğu, bir ekonomi büyüdüğü halde bu büyümenin kapasite artışının kullanılmasına yetmeyecek hızda olması durumunda görülür, bu yüzden giderek daha fazla makine ve işçi boşa kalır. Japonya on yıl süren bir büyüme durgunluğu yaşamıştır.*

2. Dünya savaşı sonrası daralan nüfusla birlikte emeklilerin sayısının artmasıyla onların maaşlarının ve diğer hizmetlerinin karşılanması için mali sorumluluk çağrıları yapılmıştır. Bütçe açıklarını azaltmak için vergi oranları artırılmış ancak ekonomi aniden durgunluğa sürüklenmiştir. Yüksek kamu harcama politikaları da Japonya'yı kurtarmaya yetmemiş çünkü bankalar mali açıdan yetersiz olduğu için ülke likitide tuzağına yakalanmıştır. *“Ekonomiyi bir likitide tuzağından çıkarabilecek, insanları para istiflemekten vazgeçirecek şey enflasyon beklentisidir.”* Banka kurtarma paketleri, düşük enflasyon politikaları uygulanmıştır. Bunun sonucunda işsizlik azalmış, deflasyon hafiflemiş ve reel GSYH artmaya başlamıştır. Ekonomide iyi gidişatın nedeni ise ABD ve Çin'e yapılan ihracat olmuştur.

4. Bölüm: Asya'nın İflası

Bu bölümde, Tayland, Endonezya gibi Asya ülkelerinin ekonomisinin neden iflas ettiğine değinilmiştir. Tayland'ın ekonomisi tarıma dayalı iken, Japonya'daki özel şirketler tarafından yatırımlar ve fabrikaların yapılmasıyla Tayland 1980'lerde sanayi şehri olmaya başlamıştır. Zamanla Tayland parasına güven kaybının başlamasıyla birlikte yatırımcılar paralarını ülkeden çıkarmaya başlamışlardır. Bu da Tayland parası “Baht” ın değer kaybetmesine, faiz oranlarının yükselmesine ve ekonominin çöküşe geçmesine neden olmuştur. Bu yüzden hükümet devalüasyon yapmak zorunda kalmıştır. *“Tayland devalüasyonunun yıkıcı etkileri neden bu kadar şaşırtıcı oldu? Bu sorunun temel yanıtı şudur: Birçok iktisatçı bu hikâyenin unsurlarının farkında olduğu halde –herkes güvenden finans piyasalarına, oradan reel ekonomiye ve tekrar güvene doğru hareket eden geri beslemenin ilkesel olarak var olduğunu anlamıştır–hiç kimse bu geri besleme sürecinin pratikte ne kadar güçlü olabileceğini fark edememiştir. Sonuç olarak hiç kimse krizin dairesel mantığının nasıl bir patlayıcı madde etkisi yaratacağını anlamamıştır.”*

Endonezya'da da buna benzer durumlar yaşandı. Bu ülkeler arasında kurulmuş finansal bağ neticesinde yaşanan krizler birbirlerine sirayet etmiştir.

Peki, kriz neden Asya da ve 1997 yılında yaşanmıştı? 1995-1997 arası Asya parası Yen'in yükselişinin ardından dolara karşı gücünü kaybederek düşüş göstermeye başlamasıyla birlikte ihraç ürünlerinin diğer ülke pazarlarında pahalı hale gelmesine yol açmıştır. Bununla birlikte elektronik ürünlere talepte düşüş yaşanmasıyla Asya ekonomileri kriz yaşamaya başlamıştır. Bu ülkelerdeki krizin sebebi söylenildiği gibi aralarındaki ahbap-çavuş ilişkisi değil, yaşanan panik karşısında savunmasız kalmaları olmuştur. Son olarak Arjantin de Asya ülkesi olmamasına rağmen Asya tipi bir kriz yaşamıştır. Arjantin pezosunun değer kaybetmesi sonucunda, işletmeler ve bireyler dolarla borçlandığı için geri ödemede sorunlar yaşamıştır. Ekonomi kötüye gittikçe, ülkeye gelen para akışı azaldı, yabancı sermaye ülkeden kaçmaya başlamıştır. Kredi daralması yaşanması sonucunda yöneticiler, yabancı sermayeyi ülkeye tekrar çekmek adına güveni kazanmak için harcamaları kısmışlardır. Dolarla borçlanan şirketler iflaslarını açıklamışlardır. GSYH düşüş göstermiştir. Bu durum ise ülkedeki durgunluğu daha da derinleştirmiştir.

5. Bölüm: Aykırı Politikalar

Durgunluk sırasında ABD'nin uyguladığı politikaların tam tersi politikaları Asya ülkeleri uyguladığı için finansal facia yaşanmıştır. Bu politikalar kemer sıkma politikalarıydı. Peki, durgunlukla karşılaşıldığında bütçe açıklarının artırılması, faiz oranlarının düşürülmesinden bahseden “Keynesyen Sözleşme” neden bu ülkelerde uygulanmadı? Çünkü bu ülkelerin politikalarını IMF belirliyordu. Bilgili insanlardan oluşan kurum neden aykırı politikalar önerdi? Cevabı “spekülatör korkusu” oldu. Spekülatif saldırılar o ülkeye karşı güven kaybına neden olur ve ekonomik krize yol açar olmuştur.

“Makroekonomi yöneticilerinin kendi ekonomileri için istedikleri üç şey vardır: Para politikasını oluşturmada takdir hakkı isterler ki, durgunlukla savaşılabilsinler ve enflasyonu engelleyebilsinler. İstikrarlı döviz kurları isterler ki, iş dünyası aşırı belirsizlik yaşamasin. Ayrıca uluslararası iş yaşamını serbest bırakmak özellikle insanların döviz değişim işlemlerini istedikleri gibi yapmalarına izin vermek isterler ki, devlet özel sektörün önünden çekilsin. “

Ancak ülkeler bu istediklerinin hepsini aynı anda elde edemezler. ABD ve Avustralya gibi istikrarlı döviz kurlarından vazgeçebilirler ve dalgalı kur rejimini benimseyebilirler. Ya da Arjantin'in yaptığı gibi kurları sabitleyerek para politikasındaki takdir hakkından vazgeçebilirler.

Brezilya, Arjantin ve Asya ülkelerinde krizle mücadelede, faiz oranlarını yükseltmek, harcamalarını kısmak ve vergilerini artırmak gibi yanlış para politikaları IMF tarafından önerilmiştir. IMF'nin yanlış politikaları güveni yeniden tesis etmek için yapılmış olsa da tam aksi yönde sonuçlara neden oldu. Ülkelerin paralarının değerini korumak yerine yabancı

sermayenin gitmemesi adına faiz oranlarını yükseltmeyi tercih etti. Bu aykırı politikalar bahsedilen ülkelerin ekonomik çöküş yaşamasına neden oldu.

6. Bölüm: Evrenin Efendileri

Bu bölümde hedge fonlarının önce nasıl dünyada ekonominin gidişatını yönlendirip krizlere ardından buhranlara sebep olduğundan bahsedilmektedir. Hedge fonları piyasadaki dalgalanmalar sayesinde sahibine kar ettirmektedir. “Uğursuz spekülör” olarak anılan George Soros, Quantum fonunu kuran Macar bir mülteci iken Amerikalı bir girişimciye dönüşmüştür. Britanya, Malezya gibi ülkelerde spekülatif eylemlerde bulunarak ülke paralarının devalüe edilmesine sebep olup servetini katlamıştır. Ayrıca Soros, (ismi net olarak geçmese de) Hong Kong’da da piyasaya hedge fonlarıyla saldırıp Hong Kong dolarının değerinin düşürülmesine neden olmuştur. Bu yüzden hükümet, Hedge fonlarının satışıyla ilgili bir dizi önlem almıştır ancak yine de bu işten karlı çıkan Soros olmuştur.

Sosyalizmden kapitalizme geçen Rusya da ekonomik olarak zor zamanlar geçiriyordu. Elinde sadece nükleer silah bulunmaktaydı. Bu nükleer silahları teminat göstererek IMF’den kredi alan Rusya yabancı yatırımcıları çekmeye başladı. Ancak yine başrole Soros geçti ve rubleyi devalüe etmezse Rusya’nın borçlarını ödemeyeceğinden bahsetti. Bu açıklamalar sonucunda paranın çöküşü ülkede moratoryumu tetikledi.

Hedge fonlarının birbiriyle rekabeti finansal darboğazlara sebep olmuştur. 1998 yazında hedge fonlarının bilançoları karmaşık hale gelmiş aynı zamanda bu fonlar güvenli, likit ve aktiflerde short pozisyonlara sahipti. Güvenli ortamda daha fazla kar, risk durumunda yatırımcının parasının iade etme durumuyla karşı karşıya olması riskli durumlarda girift pozisyonlar almak için rekabet alımını gerektiriyordu. Bu durum hedge fonlarının sonunu getirmiştir.

7. Bölüm: Greenspan’ın Balonları

Mayıs 1987 ile 2006 Ocak arasında FED başkanlığını yürüten Alan Greenspan, “Dünyayı Kurtarma Komitesinin Üstadı” olarak anılmaktadır. *“Yalnızca üç yıl sonra Greenspan’ın adı çamura bulandı. Alan Greenspan’ın itibarının yükseliş ve düşüş hikâyesi bir kişisel erdem öyküsünün ötesine geçiyor. Bu aynı zamanda ekonomi politikalarını üretenlerin kendilerini her şeyin kontrol altında olduğuna nasıl ikna ettiklerinin, sonra dehşet içinde aslında bunu yapamadıklarını anlamalarının öyküsüdür.”*

Greenspan hisse fiyatlarında oluşan balon için “akıl dışı taşkınlık” tabirini kullanmadan uyarılarda bulunmasına rağmen faiz oranlarını yükseltmedi. Balonun sönmesini bekleyip oluşan enkazı temizlemeye çalıştı. 1990’larda yaşanan balonun nedenlerinden biri, enformasyon

teknolojisinin kar potansiyeli, diğeri ise ekonomide yaşanan iyimser havaydı. Bu iki olay hisse senedi fiyatlarının aşırı yükselmesine neden oldu. Fiyatlar arttıkça hisse senetleri birbirini beslemeye başladı. Bunun sonucunda borsaya inanılmaz fon akışları oldu, fiyatlar arttı ve balon şişti. Bu balon 2000 yazında patladı ve hisse senetleri değerlerinin %40 civarında düşüş yaşadı.

Bir sonraki balon (konut balonu), bunun hemen ardından şişmeye başladı. Faiz oranlarının düşüklüğü konut alımını cazipleştirdi. Artan konut fiyatları sonrasında insanların daha büyük ölçülerde ipotekli krediler kullanmasına neden oldu. Pek çok iktisatçının uyarısına rağmen Alan Greenspan konut fiyatlarında düşüşün imkânsız olduğunu açıkladı. Ulusal bir balon olduğunu düşünmüyordu. Fakat bu balon 2006 ‘da yavaş yavaş sonrasında hızla sönmeye başladı. FED başkanı olmamasına rağmen o tarihlerde Greenspan’ın fikirleri hâkimdi ve resmi kayıtlarda açıklanandan daha kötü ekonomik koşullar yaşandı ve durgunluk yaklaşık üç yıl sürdü.

8. Bölüm: Karanlıkta Bankacılık

İktisatçılara göre bankanın tanımı; topladığı paranın çoğunluğunun nakde çevrilemeyecek aktiflere yatırmasına rağmen, kendisine para emanet edenler için elde hazır nakit bulundurmaya vaat eden kuruluş veya organizatördür. Bankalar, büyük miktarlarda sermayeye sahip olmak, likit rezervler bulundurmak vb. kurallara tabi olmuşlardır. Bununla birlikte, mevduat kabul etme yetkisi bulunmayan ancak fiilen banka gibi faaliyet gösteren kuruluşlara da karanlık bankacılık sistemi denilmektedir.

Karanlık bankacılık sistemi önemi açısından geleneksel bankacılıkla rekabet edecek, hatta onu aşacak ölçüde genişlediği sırada, politikacılar ve devlet yetkilileri Büyük Bunalımı mümkün kılan türden bir finansal savunmasızlığı yeniden yarattıklarını anlamalı, bu yeni kuruluşları kapsayacak kuralları ve finansal güvenlik ağını oluşturarak gelişmelere tepki vermeliydi.

Bu banka dışı finans sisteminin savunmasız ve kuralsız olması 2008 Krizinin büyük çaplı olmasına neden olmuştur.

9. Bölüm: Tüm Korkuların Özeti

Bu bölümde yazar 2008 Krizinin daha önceki krizlere benzemediğinden bahsetmektedir. Konut balonunun patlamasının yankılarının finansal küreselleşme sayesinde tüm dünya da derinden hissedilmiştir. 2008 Krizi için “tüm para krizlerinin anası” tabiri kullanılmıştır. Çünkü finansal küreselleşmenin yükselişi büyük miktarlarda kredilerin deniz aşırı ülkelerdeki finansal kuruluşları tarafından olmuştur. ABD’de işler ters gidince yurt dışında da kriz sinyalleri patlak vermiştir.

“ABD, İngiltere, İspanya ve çeşitli başka ülkeler konut balonları patladığında, finans sistemi çökmemiş dahi olsa muhtemelen durgunluk yaşayacaklardı. Düşen konut fiyatlarındaki

azalma yüzünden istihdam üzerinde doğrudan etkilidir ve tüketiciler kendilerini daha yoksul hissettiği ve konut kredisi almaları olanaksızlaştığı için tüketici harcamalarının azalmasına da yol açma eğilimindedir; düşen istihdam harcamalarda yeni düşüslere yol açtığından bu olumsuzluklar bir çarpan etkisine sahiptir. “

1997’de Endonezya ve 2002’de Arjantin’de görülen para krizleriyle benzerlik taşımaya rağmen çok daha geniş ölçekli olan 2008 Krizi tüm dünya finansal sistemi için yeni bir felaketin habercisi olmuştur.

10. Bölüm: Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü

“Dünya ekonomisi bunalımda değildir; mevcut krizin büyüklüğüne karşın muhtemelen de bunalıma girmeyecektir. Fakat bunalım bizzat geri dönmediği halde, bunalım ekonomisi, 1930’larda dünya ekonomisini fazlasıyla karakterize eden, fakat o tarihten beri görülmeyen türden sorunlar şaşırtıcı bir biçimde geri dönmüştür.”

Son bölümde, krizler sonrası yaşanan bunalım ekonomisinin tanımı yapılmıştır. Durgunluk sonrası özel harcamaların kapasitenin altında kullanılması yüzünden refah azalmasıdır. Geçmişte yaşanan krizlerin sonucu olarak ülkeler durgunluk yaşamış ve talebi canlandırmak için önemli bir olgu haline gelmiştir. Yazar bunun için ne yapılması gerektiğini sorgulamıştır. Bunlara bağlı olarak öneriler getirmiştir. Bunlardan bazıları; politika yapıcılar kredi akışını desteklemeli ve harcamaları artıracak teşvikler vermeli, finans krizlerinde güvenin yeniden tesis edilmesi için ciddi miktarlarda para akışı yapılmalı ve devlet ideolojik anlayışına bakmadan batmakta olan kuruluşlara parasal destek vermelidir şeklindedir.

Yazara göre, ülkeler krizi derinden yaşamamak için, piyasaya para sürüp etkisini beklemek yerine vergi indirimleri ile talebi daha çabuk canlandırmalı ve finansal reformlar yapmalıdır. Yazar kitabını, “Bizim ve Keynes’in dünyasında gerçek kıtlık kaynak ya da erdem kıtlığı değil, anlayış kıtlığıdır” diyerek bitirirken gelişimin önündeki tek engelin insanların düşüncesinde bittiğini vurgulamaktadır.

Sonuç Yerine

Yazar, finans sisteminin önlenemeyen hızlı yükselişinin kurallara bağlanmadığı takdirde geçmişte Asya, Arjantin, Meksika, Latin Amerika ülkelerinde de yaşanan krizlerden yola çıkarak günümüzde 2008 krizine nelerin sebep olduğuna, bu krizlerden kurtulma yollarına ve ekonomide refahın nasıl sürdürüleceğine dair pek çok bilgiye detaylı bir biçimde yer vermiştir.

Yazarın ele aldığı konulardan biri, iktisadi düşüncede son birkaç on yıldan beri ekonominin talep yönünden arz yönüne doğru istikrarlı bir seyir izlediği ve bu talep yanlı teorik zayıflıkların bunalım ekonomisinin nedenlerinden biri olmasıdır. Yaşanan krizlerin sebebine baktığımızda yazarın haklı çıktığı görülmektedir.

Yazara göre, durgunluktan çıkmak için politika üretenlerin kredi akışını yeniden sağlaması ve harcamaları desteklemesi gerekmektedir. Bush yönetimini piyasaya yeterli nakit akışını sağlamamaktan dolayı eleştiren yazar, finans sistemini kurtarmak için yapılacakların “Sosyalist” olma korkusuyla yapılmamasının daha kötü olacağını savunmaktadır. Durgunluktan kurtulmak için küreselleşen finans sektöründe acilen kurtarma paketlerinin açıklanması önce ABD sonra Avrupa ve gelişmekte olan ülkelerin çıkmaza sürüklenmesini engelleyecektir.

Yazara göre, finans sektörünün kurtarılması ve mali çöküş yaşanmaması için uygulanacak tek yol vardır. Bu da Keynesyen mali teşviklerdir. 1930’larda yaşanan büyük buhranla birlikte sistemin arıza parçaları yani bankalar sıkı kurallara bağlandı ve uluslararası sermaye hareketleri kısıtlandı. Sonrasında artan sermaye hareketleri ise 1990’larda yıkıcı döviz krizinin ve 2008 küresel finans krizinin zemini hazırlamıştır. Büyük bunalımda yaşananlardan ders çıkarmak ve finans krizi sırasında kurtarılması gereken her şey kriz yokken ve aşırı riskler üstlenmeyecek şekilde kurala bağlanmalıdır.

Kitap önemli akademik katkılara sahip olmakla birlikte, her başlıkta farklı ülkeler ve krizler anlatılmasına rağmen 2008 Krizinde yaşanan olaylara yer verilmesi tekrara düşülmesine sebep olmuş bu durum da okuyucunun sıkılmasına neden olabilir. Kitapta, Asya ve Latin Amerika Krizlerinden başlayıp 2008 Amerika’da yaşanan krize sebep olan hedge fonlarının ve konut balonlarının anlaşılır ve akıcı dille ele alınması diğer kriz kitaplarından ayrışmasına ve alanda öne çıkmasına neden olmaktadır. Geçmişten ders çıkarmak ve aynı hataları tekrarlamadan krize yakalanmamak ve sürdürülebilir bir ekonomi için özellikle politika yapıcılar ve ekonomiyle ilgilenen herkesin okuması gereken bir kitap özelliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Krugman, P. (2015). *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz* (7. b.). (N. Domaniç, Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları .